

SZEGEDI ÉVA

AZ ARANKA- ÉS CSEREY-FÉLE GYŰJTEMÉNYEK
MEGMENTÉSÉRE TETT LÉPÉSEK

Kulcsszók: Aranka György, Cserey Farkas, Gróf Mikó Imre, könyvtárak, értékmentés.

Gróf Mikó Imre szerteágazó tevékenységei között kiemelkedő helyet foglal el az értékmentés, az Erdély-szerte fellelhető iratanyagok begyűjtése és feldolgozása. Kettős cél vezérli, egyrészt az enyészetre ítélt okmányok biztonságba helyezésére tesz lépéseket, másrészt, saját kutatásain túl, arra törekszik, hogy a felkutatott elsőrendű forrásanyag minden érdeklődőhöz eljusson. A múzeumi gondolat megszületésével egyszerre a megvalósítás lépései is kirajzolódtak. Ez látszik Leveleskönyvében is: széles körű kommunikációs hálózati rendszert működtetett az erdélyi közkinccs oltalmazásáért.

Arra a kérdésre, hogy miért kezdett a gróf e nagyszabású gyűjtőmunkába, azt a választ fogalmazhatjuk meg, hogy az adatgyűjtés akkor vált elsődlegesen fontossá számára, miután tapasztalta Nagyenyed, illetve az ottani anyag pusztulását, valamint a gróf Kemény Sámuel gerendi kézirat- és könyvtárának feldúlását. Az effajta események elkerülése végett kísérte figyelemmel a krasznai Cserey-féle gyűjtemény sorsát is. Ami pedig az adatok gyűjtésén túlmutat, az maga a történetírás. Mikó nézetei szerint a történelem a múltnak a tükré, melyben pontosan látni a nemzet tetteinek jegyzőkönyvét. Úgy véli nemzeti kötelesség a források összegyűjtése és feldolgozása, emellett szükséges és természetes dolognak tartja, hogy Erdély történetét erdélyiek írják meg (Erdélyi 1855: XXIV).

Az értékmentést elsőrendű feladatának tekintette, ezért nem hagyta megsemmisülni az Erdély-szerte kallódó gyűjteményeket, megvásárolta az Aranka- és Cserey-féle könyvtárakat, hogy biztonságba helyezhesse és a köz számára elérhetővé tegye. Az 1850-es évek közepén még nagyon képlékeny volt a Múzeum sorsa, s ezzel együtt a Kemény-gyűjteménynek sem volt biztos megőrzési helye. Ezt a helyzetet csak tetézte a más nagyobb és fontosabb könyvtárakról érkező hír, hogy ugyanúgy nincs megoldva az elhelyezésük, tárolásuk, egyáltalán a megmentésük. Természetesen a gróf, amiről tudomást szerzett nem hagyta figyelmen kívül, sőt, minden tőle telhetőt megtett, hogy Erdélyben tartsa azokat. Ennek ellenére az intézményes alap hiánya számos problémát okozott és a terv kivitelezése nehézségekbe ütközött.

A következőkben bemutatjuk az említett iratanyagok kialakulásának rövid történetét, a beszerzés módját, menetét és amennyiben lehetséges utótörténetüket is.

Aranka György 1810. december 4-én rendelkezett könyvtára, kéziratára sorsáról, azt követően, hogy a rendszerezés megtörtént és lajstrom készült róla, eladásra szánja. Megemlíti gróf Kemény Sámuel és gróf Bethlen Dánielt, akiknek figyelmébe ajánlaná ezer arany ellenében (Egyed 2000: 129). Mindezt elsősorban a gyűjtemény védelme érdekében tette, ugyanis a cél a könyvtári egység megtartása volt. A végrendelet megírását követő évben Aranka máris vásárba bocsájtotta könyveit, és levélben egyezkedett gróf Teleki Imrével, illetve annak megbízottjával, Konnert Istvánnal. A szerződés értelmében négyezer örszáz rénes forintért cserélne gazdát a gyűjtemény, ötszáz arany előleggel. A végelszámolás azonban nem történt meg, a pénz értékének csökkenése és Aranka új feltételei miatt (Erdélyi Múzeum 1904/8: 479–481). A könyvtár eladása ügyében tett lépései nem jártak tehát sikerrel, 1817. március 11-én bekövetkezett halála után elkezdődött az a folyamat, amely a gyűjtemény szétdarabolását eredményezte. De pontosabban mit is nevezünk Aranka-féle gyűjteménynek? Egyrészt könyvei, kéziratok, jegyzetei, valamint levelezése sorolhatóak ide, másrészt az utazásai során birtokába került oklevelek, kéziratok, könyvritkaságok. Ma már a gyűjtemény részének tekintjük azokat a dokumentumokat is, amelyek eredetileg az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság tulajdonát képezték (Király 2006: 8). Aranka halála után az említett iratok a marosvásárhelyi királyi tábla levéltárába kerültek és ott őrizték 1827-ig. Ekkor ugyanis a kormánybiztos elnök indítványára elhatározták, hogy a teljes iratanyagot Kolozsvárra szállítják, és a katolikus líceum könyvtárában helyezik el. Lázár László líceumi igazgató 1827. július 24-én megerősítette a küldemény megérkezését, amely azonban rendezetlenül maradt, amíg Vass József tanár/könyvtáros hozzá nem látott a nagy anyag rendezéséhez (Perényi 1916: 363–364).

A gyűjtemény későbbi történetét Jakab Elek kutatásai révén követhetjük nyomon, aki pontosítja az elszállított és helyben (Marosvásárhelyen) maradt dokumentumok halmazát. Péterfi József marosvásárhelyi lelkész levelére hivatkozik, melyet 1842. május 8-án írt Toldy Ferencnek. Ebben kifejti, hogy Aranka halála után minden irat lepecsételt ládába helyezve a református kollégium könyvtárába került. Innen válogatták ki az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság anyagát, amit Kolozsvárra küldtek. Aranka György magángyűjteménye az örökösök tulajdonában maradt, elhelyezését tekintve továbbra is a református kollégium könyvtárában tárolják (Jakab 1884: 42). Az örökösök eladásra bocsátanak, de a kollégium az éves bér kifizetését követeli, ami 700 váltóforintra növekedett az évek során.

A kolozsvári líceumi anyag rendezésével megbízott Vass József az Új Magyar Múzeum 1850-es években megjelent hasábjain számolt be munkája eredményeiről (Új Magyar Múzeum 1854/I: 401–426, 1855/I: 341–342). Feltett szándéka volt felkutatni és összeírni a magángyűjteményekben található vagy az enyészetre ítélt dokumentumokat, ennek következtében többször is felhívta a közvélemény figyelmét ezekre a hányódó kéziratokra, és a megmentés szándékával hozzákezd az iratok lemásolásához. A tudós könyvtárőr nagy szolgálatot tett az anyag ismertetésével, hiszen először tájékoztatta a tudományos világot a kolozsvári líceumi könyvtárban

őrzött dokumentumok nagy értékéről. A kilenc ládányi Aranka-féle gyűjteményről bizonyos Száva Farkas értesítette Marosvásárhelyről, amelyről lajstrom is készült és az Geréb Elek örökösénél található, Csíkszéken.

Szintén ez idő tájt, 1855 elején gróf Teleki József írt Mikó Imrének az Aranka-féle gyűjteményről, amely eladó lenne Aranka örökösénél „*Toldy beszél nekem, hogy, mint Kolozsvári professor Vass József őt értesítette, néhai Aranka György könyvei, irományai, stb. Kilencz ládában Aranka örökösénél eladók volnának `s érettik 700 vft. Kívántatik, 's hogy Te hajlandó volnál az egész hagyományt megszerezni [...] Megvallom azt óhajtanám, hogy e gyűjteményt a magyar academia számára lehessen megszerezni, melynek könyvtára, tisztekel ellátva, rendszeren és oly liberalitással kezeltek, hogy bizodalomra méltó hazafiaknak az mindenkor szolgálatajokra áll, s nem csak helyben de bárhol másutt lakóknak is. Ezekből teljes hazafiui bizodalommal kérlek, engedd által azt az academianak, ha már megvetted, bár valamivel többbe kerültis, mint a fentemlített összegbe; vagy ha még nem történt meg a vétel, ne tagadd meg tőlünk tekintélyes közbenjárásodat, nehogy más kézre kerüljön*” (Teleki Mikóhoz 1855 február 12). Továbbá, ha annak létezik lajstroma, akkor azt sürgősen látni szeretné. A Kemény-gyűjtemény is a levél tárgyát képezi, melyet ugyanúgy megszerezni óhajt az Akadémia számára, ennek legkedvezőbb formáját a donatiointer vivosban látja, amely anyag, míg él a tulajdonosa, annál maradna.

Teleki gróf bekövetkezett halála meggátolta a további kommunikációt, ezért Mikó Toldynak írta meg válaszát, amelyben kifejti, hogy az Aranka-féle lajstromot még nem látta, de ahogy sikerül megszerezni, azonnal küldi az Akadémiára és vásárlási igényét is átruházza az Akadémiára. Ami pedig a Kemény-gyűjteményt illeti, Kemény József eredetileg is úgy rendelkezett, hogy halála esetében az Erdélyi Múzeum létesüléséig az Akadémiára bízna könyvtárát (Mikó Toldyhoz 1855 február 27). Szükséges volt egyfajta megegyezést kieszközölni a két fél között, ahhoz, hogy a gyűjtemények biztonságát ne veszélyeztessék.

Báró Bedeus József Nagyszébenből kereste meg Mikót Imrét, aki úgyszintén az Aranka-gyűjtemény lajstroma iránt érdeklődött kifejtve, hogy hiába van lajstroma az állománynak, ha magukat a dokumentumokat nem vehetik kézbe. Ajánlja, hogy érdemes lenne a gróf közbenjárásával megvásárolni a gyűjteményt a Teleki-könyvtár számára vagy rábírní a tulajdonost az odaajándékozásra (Bedeus Mikóhoz 1855 november 25). A gróf válaszában feltárja az Aranka-gyűjtemény tudomására jutott helyét és helyzetét, miszerint az a marosvásárhelyi főiskola könyvtárába, bizonyos bér fizetése ellenében van letéve, ami már évek óta fizetetlen és 700 váltóforintra növekedett. Az örökösök hajlandóak lennének a gyűjteményt az említett összeg fejében átengedni, viszont miután komolyan érdeklődött utána a gróf, Teleki József kérésének is eleget téve, az örökösök felemelték az árát négyezer pengő forintra. Ezt az árat azonban már nem volt hajlandó kifizetni a gróf. Jakab Elek szerint a gróf számos levelet váltott a csíkszéki Geréb Elek örökössel, míg megegyeztek egy ezer forintos vételárban. Az átvétellel és lajstromozással magát Jakab Eleket bízta meg a gróf, aki 1856. októberében utazott Marosvásárhelyre, lebonyolította a vásárt, jegyzékbe

vette az anyagot és Kolozsvárra a grófhhoz szállította a gyűjteményt (Jakab 1884: 42). Mikó Imre gróf elvitte a lajstromot Toldynak Pestre, ami azóta is ott van, ennek következtében nem tudja elküldeni konzultálásra, írja Bedeus Józsefnek. Miután többször is átnézte a jegyzéket annyit tehet, hogy ismerteti a gyűjtemény számára körvonalazódott tartalmát, úgy véli, elsősorban nyomtatott könyvekről beszélhetünk, melyeknek nagy része a Mikó gyűjteményében is fellelhető, illetve a kéziratok zöme is megtalálható a fehérvári és marosvásárhelyi könyvtárakban (Mikó Bedeushoz 1855 november 30).

Láthattuk, hogy a helyzet csak bonyolódott a gyűjtemények kapcsán, hiába az igyekezet, a kompromisszum készség, nem sikerült azonnal dűlőre jutni. A Magyar Tudományos Akadémia végül megvásárolta az Aranka-gyűjteményt, de mivel a gróf feladatának tekintette a gyűjtemény megszerzését, kifizette az Akadémiának azt az összeget, amennyiért az megvásárolta. Mikó Imre fontosnak tartotta, hogy Erdélyben maradjon a gyűjtemény, egyrészt a források gazdagsága miatt, másrészt intézményalapítás szempontjából akár elődjének tekinthette. Mindez rávilágít arra a tényre, hogy az alapítandó Múzeum könyvtárának bővítése komoly koncepcióra épült.

Az a terv azonban, hogy a teljes Aranka-hagyatékot összegyűjtsék és rendezzék, az Erdélyi Múzeum megalakulása után sem valósult meg. Ami a kolozsvári líceum-könyvtárban őrzött kéziratokat, könyveket illeti, a 19. század végén ennek egysége megbomlik, amikor költözés miatt átrendeződik és anyaga összekeveredik a könyvtár alapállományával (Erdélyi Múzeum 1944/1–2: 146–148). Az Aranka-féle kéziratgyűjteményt György Lajos leltározta az 1940-es években, tíz csoportba osztotta, amely 532 leltári számot foglalt magába. A Társaság könyvgyűjteménye 1868-as átadási jegyzőkönyv szerint 349 darabot tett ki, azonban ennek pontos összeírása, lajstromozása sosem történt meg, az évek során beolvadtak és szétszóródtak a törzsanyagban (György 1994: 50–51). Az államosítás következtében, 1948-ban, az egykori Líceum-könyvtár anyaga bekerült az Akadémiai Könyvtárba, ahol napjainkban is található.

A gróf Mikó Imre által megvásárolt Aranka hagyaték könyvei, iratai, amelyek az EME gyűjteményeit gazdagították, a 20. század közepén más-más intézményekhez kerültek, úgymint a Román Állami Levéltár Kolozsvári fiókjának kéziratárába, valamint a Központi Egyetemi Könyvtár állományába.

Kutatásunk következő tárgyát a krasznai Cserey-féle gyűjtemény beszerzésének története képezi. Cserey Farkas (1719–1782), udvari kancelláriai tanácsos, szorgalmasan gyűjtötte a régi kéziratokat, tudományos könyveket (Erdélyi Múzeum 1818/IV: 153–169). Elsősorban a magyarok történetére vonatkozó írásként érdekelték, ezekre fókuszálva alakította könyvtárát, amelyet halála után fia örökölt. Ifjú Cserei Farkast mindenekelőtt származása kötelezte arra, hogy tanuljon, meg kellett ismernie a tudományokat, irodalmat. Ásványtannal, botanikával foglalkozott, így lett a jénai minerológiai társaság tagja, de műveltségének legnagyobb értéke mégis vallásossága volt (Győre 1944: 9–10). Kazinczy Ferencsel való megismerkedése után bekapcsolódik a magyar kulturális életbe, aggódik a művelődésért, a jövőért, tenni akar a

közért. Amikor 1816-ban Kazinczy megkezdte hosszabb erdélyi utazását Csereyt is meglátogatta, Krasznán. Barátját betegen találta, így egyedül járta be a birtokot, gyönyörködött gondosan kialakított kertjében. Majd a bibliotékát is számba vette, amelyet négyezer kötetre becsült, az idős Cserey könyvgyűjtési tevékenységét fia a német- és franciaországi utazásai alatt, pénzt nem kímélve, folytatta. Kazinczy szerint a könyvtár legértékesebb részét „a ház tudós Kaprinainak, a referendárius nevelőjének fogja köszönni, kinek halála után az egész kincs ide szállott. Bír a gyűjtemény *incunabulát és principes editiókat sok magyar régiségekkel, és amit latnom igen kedves vala, Kaprinainak olajban festett hű képét*” (Györe 1944: 19). Az *Erdélyi levelekben* megemlíti még Kazinczy, hogy az ajándékba kapott kötetnek nagy hasznát vette,¹ amikor Demsust és Ulpia Traianat meglátogatta (Kazinczy 1880: 217).

Ifj. Cserey Farkas sokat tett a magyar irodalomért, közbenjárta Kiss János egyik művének megjelentetésében, Barcsay Ábrahám irodalmi hagyatékának megmentésében, illetve hozzájárult Csokonai emlékművének felállításához. Levelezést folytatott és szoros barátság fűzte Kazinczy Ferenchez, továbbá Döbrentei Gáborhoz és Aranka Györgyhoz. Támogatta az erdélyi kulturális irányzatokat: az *Erdélyi Múzeum* című folyóirat megindítását és Aranka Nyelvmívelő Társaságának törekvéseit. Legtöbb munkája kéziratban maradt s ezeknek is egy része a tűz martalékvá vált 1849-ben, ugyanakkor értékes könyvtára és kéziratgyűjteménye is sérülést szenvedett (Fehér 2012: 62–63).

Az '50-es években Bánfalváról kereste meg Mikó gróft Kazinczy Gábor e hagyaték kapcsán: „*A Csereyanák gondos őrizetem alatt állnak. Weer Farkas (politikus, Belső-Szolnok vármegye főispánja) ígéretét bírom, hogy visszatérése előtt meglátogat a fészkemben, hová éveken át internált valék, s általa fogja Exellenciád venni a nagybecsű csomót, alázatos köszönetemmel együtt.*” (Kazinczy Mikóhoz 1855 március 12). Kazinczy Gábor, aki amnesztiát nyert a világosi fegyverletétel után, szintén a tudományban és irodalomban nyert enyhülést. Rhédey László autográf naplója után is érdeklődik levelében, erről Benkő jegyzetei alapján úgy tudja, hogy Rhédey Ádámnak ajándékozta. A gróf válaszában kifejti, illetve elnézést kér, hogy nem csatlakozik a magyarországi megkezdett történeti és irodalmi munkákhoz, hanem inkább újabbakhoz kezd, itthon Erdélyben. „*Ám, hogy Erdélyben minden irodalmi élet megszűnjék, részemről fájdalom nélkül soha nem tekinthetem, nem avagy csak azon egy szempontból is, mivel az itteni társnépeknek aránylag erős irodalmi életök van, mit a pesti magyar irodalom itt egyensúlyban tartani nem képes, ezt csak egy tartományi s jelesen Kolozsvárott létező egyenlő belterjű irodalom teheti*” (Mikó Kazinczyhoz 1855 április 30). Kora más, széles látókörű és felelős szellemeihez hasonlóan, Mikó Imrében is jelentkezik az a kettősség, ami a letűnt szép múlt és a jelen komor, balszerencsés időszaka közti ellentétből fakad. A kialakult helyzetre

¹ Hohenhausen, Sylvester Joseph von: *Die Alterthümer Daciens in dem heutigen Siebenbürgen: aus den Zeiten, als dieses schöne Land die Römer regierten.* Wien: Trattner, 1775.

egyetlen megoldást lát: „A széthányt egyház romjait – a szent emlékeket – összehordogatni, szobrait pusztulattól megmenteni, s ezekből új hajlékot építeni a mi tartozásunk... Ne hagyjuk magunkat s az ég sem hágy el, amennyit az idők rontanak, mi annyit építsünk, egyesüljünk a haza szeretetében, ápoljuk önérzetünket” (Mikó Kazinczyhoz 1855 április 30). E lelkületből táplálkozva és a felkért munkatársak segítőkészségének köszönhetően forráskiadványának első kötete elkészült *Erdélyi Történelmi Adatok* címmel. Emellett folytatja a gyűjtőmunkát, kiadás céljával is, de az iratanyagok, könyvtárak mentése végett is.

1858 tavaszán újra terítékre került a Cserey-könyvtár sorsa. P. Szathmáry Károly tájékoztatta Mikót, hogy a Krasznán olyannyira elhanyagolt Cserey-féle könyvtárat a Zilah-kerületi Törvényszék árverésre bocsátotta, bizonyos Telegdi Lázár kérelme folytán, 800 forintnyi adósság kielégítéséül. A végrehajtást elrendelték az illetékes szervek: „E nemzeti kincs tehát avatlan kezek közé kerül, elárvereztetik s a helyett, hogy az Ország múzeumának egyik gyöngyszemét tenné, apró gyöngyszemekben fog szétperegni” (P. Szathmáry Mikóhoz 1858. március 27). Mikó válaszában megnyugtatta Szathmáryt, hogy a szükséges lépéseket egy megbízott révén már megtette. Április végén pontosan értesült a kialakult helyzetről Kovács László révén, aki, mint gróf Cziráky Antal teljhatalmú biztosa, elmesélte hogyan került a könyvtár gróf Cziráky tulajdonába és annak milyen jogállása van, ezzel egyetemben felajánlja a Múzeum számára. A könyvtár Cserey Farkas rendelkezése révén a Cserey család tulajdonában maradt, de a birtokon maradt egy szobában elhelyezve. 1853-ban a megjelölt örökösök, Cserey Anna és annak árva gyermekei, akik Rákoson laktak, törvényszéki határozat által a könyvtár tulajdonosaivá váltak. 1854-ben megjelent Krasznán Csíki Zsigmond, mint Cserey Farkasné küldötte, de csak átnézte a gyűjteményt, nem szállította el eredeti helyéről. A levélíró kifejti, hogy a hatályban lévő törvények alapján a könyvtár nem az adós Cserey Farkas tulajdona, ennek értelmében a házat birtokló Cziráky János tart rá igényt. De azt is hozzáteszi, ha mégis az állam tulajdonába kerülne, akkor azt érdemes lesz a Múzeumnak megszerezni (Kovács Mikóhoz 1858. április 29).

A vásárlás azonban még várat magára, ugyanis a zilahi kerületi törvényszék 1860. augusztus 6-án hirdette meg Cserey Farkas könyvtárának eladását. „A zilahi Cs. K. Kerületi törvényszék részéről közhírré tétetik, hogy Szécsi Telegdi Lázár úrnak Cserei Farkas hagyatéka ellen 2000 váltó forint adóssággövelés ügyében folyó 1860. év augusztus hava 1-én 2343 polg. szám alatt beadott kérvénye alapján, a Cserei Farkas hagyatékához tartozó és a Gróf Cziráky Antal Krasznai udvarházába létező Cserei könyvtár, kéziratok és gyűjtemény 275 fl. 49 k. összes becsárban, továbbá a könyvtár helyiségekben őrzött festmények és egyéb ingóságok 223 f. 32 k. értékű becsárban bírói végrehajtási elárvereztetése elrendeltetett” (Zilah kerületi törvényszék hirdetése a Cserey-könyvtár eladásáról.). A vásárlással Szabó Károly könyvtárost bízta meg a Múzeum Egyesület, mely során 260 Ft ellenében 2618 kötettel gazdagodott a Múzeum könyvtára (Szabó Károly jelentése az Erdélyi Múzeum választmányának a Cserey-könyvtár megvásárlásáról). Számos régi magyar könyv és ősnymtatvány került be, ennek köszönhetően, a gyűjteménybe.

Mikó Imre a Múzeum Egyesület révén további más családi gyűjteményt is megszerzett, többek között a tudós antikvárius Burián Pál könyveinek egy részét, valamint Csáky Ferenc könyvtárát. A gróf egész élete során arra törekedett, nem sajnálva erejét és pénzét, hogy megmentse a kallódó gyűjteményeket, s biztonságos helyre juttassa azokat.

A tudományszervezési tevékenységük által sok hasonlóság fedezhető fel Mikó és Aranka gondolkodásában, ugyanakkor Cserey Farkas is aktív részvevője és támogatója volt az erdélyi tudományos és irodalmi életnek. A 18 század fordulóján a magyar tudomány számára intézményes kereteket teremteni a legnehezebb vállalkozások közé tartozott. A nemzeti törekvések elkötelezettjei számára azonban legfontosabb feladat volt a tudományos intézmények létrehozása. Erdélyben főképp a nyelvi és történeti kérdések kerültek a tudományos érdeklődés középpontjába, melynek okai elsősorban a latinközpontúság túlhaladottságával és az egyre erősödő nemzettudattal hozhatók kapcsolatba. Nem meglepően a tudományszervezés hazai kísérletei is az anyanyelvűség és a történelmi múlt kérdéskörére összpontosítottak, amelyhez társult a források összegyűjtése, rendszerezése és értékeléssel egybekötött feldolgozása.

I R O D A L O M

- Aranka György könyvtáráról.* Erdélyi Múzeum, 21. évf. 1904/8: 479–481.
- Bedeus József levele Mikó Imréhez. 1855. november 25. Ms 3567/1. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Egyed Emese 2000. *Kivén könyveim és írásaimat és más kézírásokat... = Egyed Emese (szerk.): Olvasónappal, író este: Esszék, tanulmányok, találkozások.* Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár. 129.
- Erdélyi történelmi adatok.* I. kötet. Mikó Imre (szerk.). Kolozsvár. 1855. XXIV.
- Fehér Katalin 2012. *Az erdélyi felvilágosodás pedagógiai gondolkodói. Cserey Farkas.* Magiszter 10/1: 62–63.
- Györe Pál 1944. *Iffabb Cserey Farkas (1773-1846).* Hiradó-Nyomda, Nagykőrös.
- György Lajos 1944. *Az Erdélyi Nyelvművelő Társaság másfél százados évfordulója.* Erdélyi Múzeum 1944/1–2: 146–148.
- György Lajos 1994. *A kolozsvári római katolikus Lyceum-könyvtár története, 1579-1948.* Argumentum, Budapest.
- Jakab Elek 1884. *Aranka György és az az Erdélyi Nyelvművelő és Kéziratkiadó Társaság.* Budapest.
- Kazinczy Ferenc 1880. *Erdélyi levelek.* Aigner Lajos, Budapest.
- Kazinczy Gábor levele Mikó Imréhez. 1855. március 12. Ms 3567/1. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Király Emőke 2006. *Aranka György, az író és tudományszervező.* Doktori disszertáció. Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.
- Kovács László levele Mikó Imréhez. 1858. április 29. Ms 3567/9. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Teleki József levele Mikó Imréhez. 1855. február. 12. Ms 3567/1. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Mikó Imre levele Toldy Ferencnek. 1855. február. 27. Ms 3567/1. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.

- Mikó Imre levele Bedeus Józsefhez. 1855. november 30. Ms 3567/1. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Mikó Imre levele Kazinczy Gáborhoz. 1855. április 30. Ms 3567/1. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Nagy-Ajati Cserey Farkas erdélyi udvari tanácsos és referendárius élete.* Erdélyi Múzeum 1815/IV: 153–169.
- Perényi József 1916. *Aranka György Erdélyi Nyelvmívelő Társasága.* Franklin-Társulat, Budapest.
- P. Szathmáry Károly levele Mikó Imréhez. 1858. március 27. Ms 3567/9. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Szabó Károly jelentése az Erdélyi Múzeum választmányának a Cserey-könyvtár megvásárlásáról. Col. Doc. 176/1860/201. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.
- Vass József 1854. *Adalékok Erdély kiadatlan magyar történetíróihoz.* Új Magyar Múzeum IV/I: 401–26.
- Vass József 1855. *Újabb két napom Gerenden.* Új Magyar Múzeum V/I: 341–342.
- Zilah kerületi törvényszék hirdetése a Cserey-könyvtár eladásáról. Col. Doc. 176/1860. Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Kézirattára.

MĂSURI LUATE PENTRU SALVAREA COLECȚIILOR ARANKA ȘI CSEREY

(Rezumat)

Între diferitele activități culturale ale contelei Imre Mikó, un loc proeminent îl ocupă strângerea și prelucrarea surselor istorice de pe teritoriul Transilvaniei. Acest efort are un dublu scop: pe de o parte, de a lua măsurile necesare pentru conservarea acestor fonduri aflate în pericol să dispară, iar, pe de altă parte, dincolo de propriile cercetări, de a se asigura că aceste documente de primă importanță sunt făcute accesibile celor interesați. Imre Mikó a considerat că păstrarea și conservarea valorilor de patrimoniu este sarcina sa principală, așa că nu a permis distrugerea acestor colecții, achiziționând bibliotecile Aranka și Cserey pentru a le pune în siguranță și pentru a le pune la dispoziția publicului doritor. Articolul de față își propune prezentarea unei scurte istorii a dezvoltării colecțiilor de documente mai sus menționate, metoda și procesul de achiziție a acestora și, în măsura în care este posibil, istoria lor ulterioară.

Cuvinte-cheie: György Aranka, Farkas Cserey, Contele Imre Mikó, biblioteci, patrimoniu cultural.

MEASURES TAKEN TO SAVE THE ARANKA AND CSEREY COLLECTIONS

(Abstract)

Among the various activities of Count Mikó Imre, collecting and processing of historical sources from Transylvania merits particular attention. This endeavor was driven by dual objectives: first, the preservation of these documents, which were at risk of deterioration; and second, the dissemination of these primary sources to the public at large. He regarded the preservation of cultural values as his paramount responsibility, and thus, he took actions to ensure the survival of these collections, even purchasing the Aranka and Cserey libraries to safeguard them and make them accessible to the public. The purpose of this article is to provide a concise historical account of the development of these document collections, their acquisition context, and, whenever feasible, their subsequent history.

Keywords: György Aranka, Farkas Cserey, Count Imre Mikó, libraries, cultural heritage.

MELLÉKLETEK

Esz.

5.) Magyar akadémiai titobnok J. Toldy Ferencz Urnak.

Kolozvári Febr. 27^{én} 1855.

Tisztelt akadémiai titobnok úr!

Düvellet barátom gr. Teleki Főszéknök elhunytát és hata-
sírátja-halála előtt néhány nappal felföldözött vala engem, hogy
nemzeti irodalmunkat illető élt fontos ügyben a hatái tudomá-
nyosság érdekét esélyly befolyással móditnám elő.

Eni levelet a gyűjtes hírd egy napon verem és mint hogy ab-
ban a hírdült titobnok úrra híradtatás van, úgy vélem: illetéke-
sebb helyre mint önhöz nem intézhetem válaszomat.

Kettőre való felkérve:

- 1, hogy etranca György bizonyos, újronnan felföldözött gyűj-
teménynek lajstromát bele tekintés végett az akademiának
küldénim meg, és hatán eddig megvásároltam volna, engedniem
annak által.
- 2, hogy ha gr. Kemény József gyűjteménye felett eddig nem sen-
deltekett volna, vele találkozásom adandó alkalmával vetetném őt
é tárgyra, és birnám rá, hogy gyűjteményét hagyományozta az aka-
demia könyvtárának.

Az előt illetőleg, mint hogy én a kéréses gyűjtemény meg-
vásárlását a lajstrom látásától felkértelektem, mit még é napig
éteimbe nem juttatának, örömmel fogom tartani, ha vásárlási-
igényemet az akademiára átruháthatom és azon lépés, hogy a kéréses
lajstrom, mihelytelőmbé kerül esetileg vagy másolubban azon-
nal a hírdült titobnok úrhoz megküldésű, és hogy a fentforgó gyűj-
temény az akademiára jarmára átengedtesű.

A másodikra kére: tudva van, hogy gr. Kemény József öfjtes
gyűjtes

Melléklet 1.1. Mikó Imre levele Toldy Ferenczhez. Kolozvár. 1855. február 27.

22. gyűjteményét még 1845-ben, egy felállítandó erdélyi Múzeum számára országgyűlésként felajánlotta. Legújabbán pedig - mint tőle magától értettem - oly végrendeletét is tett, hogy gyűjteménye - halála esetében - az erdélyi Múzeum létesítéséig, az Akadémia gondviselésére és kezelésére alá fog bízni; mely intézkedés az Akadémia a hajtásával ha nem egészen is, minden esetre nagy mértékben találkozik.

Nem kétszázhatom ugyan el, miéint leltem közb. hajtásainak egyi. És az: hogy egykor mi Erdélyiekül is egy kértünk és Múzeumot bírnunk, hova mind azon becses erdélyi és gyűjteményeket, melyek specifikus rendelkezése: Erdélyiakkal hajtásait egy csoportba összejűjthessünk; sőt valóban alig várom az időt, midőn e végre valamire siker reményével lépéseket tehetek: mindazonáltal az idő szerint részemről is kívánatosnak látom, hogy intézkedést kövessék, mi szerint a kérdéses gyűjtemény véletlen esetre - mitől, gr. Kemény egybesorolt állapotú állapotát tekintve, minden órában tartani lehet - egyenesen a magyar Akadémia könyvtárába szállítható. És én gr. Keményvel találkozásain egy alkalomával sem mulasztandóval, rá ez hajtott Cézár elírhetőségének értelmében hatni.

Hi midőn idősült barátom jellelésének a lehetőségben - áldott emlékeinek legjeleses tisztelése mellett - eleget tenni szeret, éles a' kedves alkalommal a' tisztelt titoknok úr. Ezzel tiszteltem személyes, kége irányában hatásköri tisztelgetem, nemzeti iródmunka örökös bölcs érdemei s ornyedetlen büszködsége iránt pedig tisztelget. Selyes elismerésemet kifejezhetni. maradván a'

Teljesen akadémiai titoknok úr

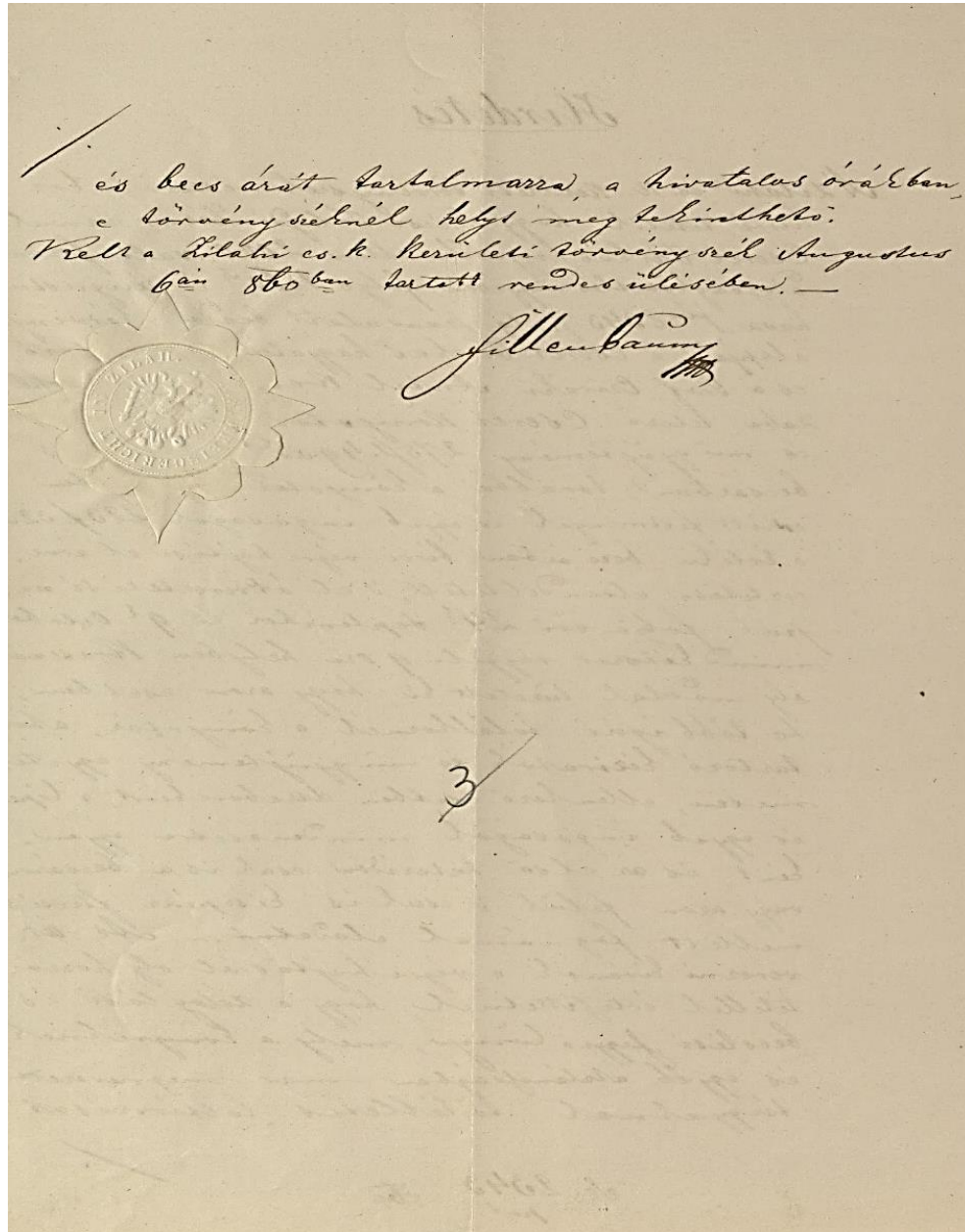
aláíratott szolgálja
 G. M. S.

Hirdetés

Zilahi cs. K. Kerületi törvényszék részéről elő-
 hírtéket, hogy Szécsi Telegi László urnak,
 Cserey Farkas hagyatka ellen 2000 váltó forint
 adósságlövés ügyében folyó 1880^é évi augusztus
 hava jén 2343 polg. szám alatt beadott kérvénye
 alapján, a Cserey Farkas hagyatékhoz tartozó,
 és a Prof. Cziraki Antal Krasznai udvarhá-
 zába kért Cserey Könyvtár, kéziratok,
 és mügyjtemény 275 fl. 49 kr. o. l. éves
 becsárban, továbbá a könyvtár helyiségben
 őrtött festmények és egyéb ingavagol 223 fl. 32 kr.
 o. l. értéke becsárban bírói végrehajtási el árve-
 rztetésre elrendeltetett, és el átvéreztetési né-
 pul folyó évi 24^é September és 9^é October
 mind kétszer reggeli 9 ora helyben Krasznán
 oly módalal tüzetett ki, hogy azon esetben,
 ha több igényes találkozik a könyvtár, ahol
 tartozó kéziratok és mügyjtemény egyede-
 minden, ellenkező esetben darabonként, a képek
 és egyéb ingavagol mindenesetre egyen-
 lőnt, és az első találkozó csal is a becsárban
 vagy azon felül, és csal is Eörszén fűrészes
 mellett fogvánál eladatni. — Az ár-
 verési kívánság a végrehajtásról oly hozzá-
 tétellel értefittetnek, hogy a halogatósi és
 becsárba fogó könyvek, mely a könyvtárak,
 és egyéb alkalomságban más megverett
 tárgyaknál költséges elhárítását

Sz. 2343 stko
 pol. 2

Melléklet 2.1. Zilah kerületi törvényszék hirdetése a Cserey-könyvtár eladásáról.

Melléklet 2.2. Zilah kerületi törvényszék hirdetése a Cserey-könyvtár eladásáról (folytatás)

Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár
Kolozsvár/Cluj-Napoca, str. Clinicilor, nr. 2
eva.szegedi@bcucluj.ro